

מגנזי המלך

כ' סיון תשפ"ב לפ"ק
| גליון מ"ט |

עובדות מוכיחין, שסיפר רבינו בנועם
שיחין, בסעודתא דחקל תפיחין

סיפורי קודש שסיפר כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א על יום כ' סיון - יום בכי ומספד

האט גערופן די אוקריינער - ארום געגאנגען פון שטעטל צו שטעטל און אויסגע'הרג'עט הונדערטער טויזענטער אידן אין די מאסן, מיט מיתות משונות רח"ל.

די מרידה האט אזוי אנגעהאלטן צוויי יאר, דאס איז די ביטערע 'שנות ת"ח ות"ט', וועגן דעם האט מען קובע געווען דעם טאג כ' אלס א יום תענית,⁴

מקורות רבים מצינו בפוסקים - שחיו בעת ההוא - לקבוע אותו יום כ' סיון לצום ולכבד, ובראש הש"ך אשר קבע אז יום זה לתענית.

ועיי' במגן אברהם (סימן תקס"ח סק"ט) רמז בתו"ד ענין התעניות ליום זה, שבכל מלכות פולין נהגין להתענות ביום כ' סיון, שבנות ת"ח ות"ט לאלא השישי נהרגו אלפים ורבות מישראל על קידוש השם.

וכמו"כ מוצאים אנו בשע"ת (סי' תק"פ) שכותב בזה"ל: "גם בשנות ת"ח נחרבו שני קהילות גדולות באותו היום, גם נהגין להתענות בכל מלכות פולין" עיי"ש. עוד כתב שם שנכתב בפנס ארצות שהגירה להתענות היה על כל י"ח לזכר ובת"ט לנקבה, עיי"ש.

וידוע דבשנת ת"י התכנסו חכמי הדור, גדולי ועד ארבע ארצות, והחליטו במוסכם ביניהם "לקבל עליהם ועל זרעם אחריהם להתענות בכל ארבע ארצות (פולין גדול, פולין קטן, ליטא וריסין) את יום העשרים בסיון", בכך חידשו תקנה קדומה, כי יום זה שהוכפלו בו הצרות על גלות ישראל בארצות איירופא כבר נקבעו לתענית ולתפילה עיי' רבותינו הראשונים חכמי צרפת ובראשם רבינו תם, אחרי המאורעות שאירעו בשנת ה"א תתקל"א בעיר בלויאש, ובמשך הדורות נשתקע הדבר, ואם כי לראשונה הותקן התענית רק על עיר בלויאש לבדה, למרות שגם שאר ארצות קיבלוהו עליהם, הרי תוקף התענית ניתן עכשיו בכל הארצות ששתו את כוס התרעלה ונחרבו עיי' הצורך חמיל ימ"ש וגייסותיו.

ועיי' במחזור דברי יואל (להג' השבעות דף תשי"ט) אשר מרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע היה גריל להתענות ביום כ' סיון,

בשנת ת"ח, אין די צייטן פונעם טורי זהב און דער ש"ך, דעמאלטס האט אוקריינא באלאנט פאר פוילן, פוילן איז געווען די גרויסער מאכט, זיי האבן געהערשט אויף אלע ארומיגע מדינות, אויף אוקראינע, און אויך אויף ליטע, א ממלכה אדירה געווען, אין שנת ת"ח איז געווען א רעוואלאציע, די אוקריינער האבן עס געמאכט, ס'איז געווען א פאליטישע רעוואלאציע, און זיי האבן אראפ געווארפן פון זיך דעם פוילישן מאכט, די פאלאקן זענען געווען קאטאליקן, און די אוקראינער האבן געהאט אן אנדערע גלויבן, דאס איז צוויי באזונדערע פעלקער מיט אן אנדערע גלויבן אינאנצן - דאס איז די נפק"מ צווישן די צוויי נישט'ס, די רוסישע נישטל מיט די פוילישע נישטל - די אוקראינער זענען געווען זייער פארנאמיש אין זייער גלויבן און וועגן דעם האבן זיי זייער פיינט געהאט די פאלאקן און אזוי אויך די אידן.

דער אויפשטאנד איז בעצם געווען א פאליטישע מלחמה, ס'האט גארנישט געהאט צו טון מיט די אידן, אבער די אידן זענען ליידער געווען די קרבנות, דער רשע כמילנעצקי שר"י³ איז געווען דער וואס איז געשטאנען בראש המהנה און האט געקעמפט פאר אוקריינא, ער איז געווען א גרויסער רשע, און נאך ווען זיי האבן געמאכט דעם אויפשטאנד איז געפאלן דער רעגירונג פון אוקראינע, און אז עס איז נישט דא קיין רעגירונג איז געווארן א הפקרות, זענען די קאזאקן - אזוי

דורשי רשומות רמזו לגזירות הקשות כי לראש צורך היהודים קראו "חמיל" בלשון רוסיא ובלשון פולין קראוהו "חמילנעצקי" ואמרו שחמיל ר"ת חביל משיח יבוא לעולם.

די קומענדיגע וואך איז כ' סיון, אין געוויסע מקומות האט מען קובע געווען דעם טאג כ' סיון אלס יום צום ומספד אויף די שווערע גזירות פון שנות ת"ח ות"ט, עס איז געווען דעמאלטס א שווערע תקופה פאר כלל ישראל,¹ דורשי רשומות האבן געזאגט אז אין די מגילה איז דא ביי "ותכתוב" אסתר א גרויסע ת', און ביי "חור" כרפס ותכלת איז דא א גרויסע ח', צו מרמז זיין אז די גזירת המן איז נישט אינאנצן בטל געווארן, נאר עס איז אפגעשטופט געווארן אויף די שפעטערדיגע דורות ביז שנת ת"ח, אין יענע תקופה איז געווען הריגות אין אוקריינא, ס'איז געווען הריגות א גאנץ יאר, ס'האט געקאסט א הונדערט טויזנט אידן זיכער.²

לפלא לציין מ"ש הרה"ק המגיד מקאניץ זי"ע בספרו נור ישראל בשם הרה"ק ר"ש מאיסטרפולי שהר"ת של תשלח דורוהן הוא שנת ת"ח, ומסיים דבריו וזאי אפשר לפרש אלא מפנה לאוהן.

ועיי' בס' ברכות ישועה (להגה"ק ר' חיים ישעיה זקמן בעל מסגרת השולחן וסידור ישועות ישראל) .. "וכן היה בשנת ת"ח שלפי מעשיהם הטובים היו ראויים לבקש על הגאולה ועבר עליהם כל החורף עד אחר הפסח, ולא ביקשו על הגאולה, ואפשר לא היו אומרים כלל תיקון חצות מחמת טירדותם בלימוד הפלפול, וכיון דלא נתאבלו על ירושלים וגלות השכינה, שלטה עליהם הרע דס"א ח"ו, והתחיל האויב להתגבר אחר הפסח, והרג מהם לאלפים ולרבות ונחרבו הרבה עיירות לא עלינו".

י"א מאה אלף, וי"א מאתיים אלף, וי"א שלש מאות אלף, ועיי' בליקוטי מהרי"ח שהביא בשם ס' שבט יהודה שבי' בשם הש"ך שנהרגו לערך מאה אלפים, ואנסו היהודים להמיר את דתם ח"ו אך כגיבורי חיל עמדו היהודים נגדם וקדשו שמו יתברך באופן מבחיל ביותר והרבה קהילות קדושות שלימות נעקדו אז על קידוש ה' הי"ד.

ס'איז אויך דא סליחות אויף כ' סיון. פונעם ש"ך איז דא, דער ש"ך איז דאך געווען אין יענע תקופה און ער האט מחבר געווען א ספעציעלער קינה 'מגילת עיפה' אויף די צרות (הובא במג"א סי' תק"פ).

כאטש די צרות האבן אנגעהאלטן די גאנצע צוויי יאר, האט מען עס קובע געווען אויף דעם טאג, ווייל אין דעם טאג האבן זיי אויסגע'הרג'עט דאס גאנצע שטאט נעמירוב - א שטאט אין אוקראינע - ובתוכם און רבי יחיאל מיכל פון נעמירוב.⁶ אין

אבל לא אמר סדר סליחות לכ' סיון, ובביהמ"ד סיימו אנשי החברה משניות דקהל יטב לב בהסכמתו סדר ששה סדרי משנה ד' פעמים בשנה (עי' במיתות דברי יואל חלק ראשון סדר יומא היוליא דף שצ"ז) וא' מהם הי' ביום כ' סיון.

הש"ך חיבר "קינה" מיוחדת לאותה תקופה בשם "מגילת עיפה" מיוסד עפ"י סדר הא"ב ונדפס בסידור תפילה ישרה (דף ל), וגם רמזו המוספים בסליחות שאומרים בכ' סיון שנתחברו לאור גזירות תתקל"א (ומדפס בסידורים שלט). וגם בתפילת קל מלא רחמים אשר נתחבר על גזירות ת"ח ת"ט (נדפס בסידור יעב"ץ) שמוסד לזכרון הקדוש יחיאל מיכל מנעמיראוו זי"ע הי"ד שנרצח במיתה משונה בגזירה ההוא.

בראש המוסרים נפשים היה הקדוש רבי יחיאל מיכל מנעמיראוו זצ"ל, על חורבנה של העיר נעמירוב מסופר, כי מאחר שהעיר היתה מבוצרת לא יכלו הקאזאקן לפרוץ לתוכה, כראות אנשי הצבא מה קרה להם, ולחם אין עצה ואין תבונה, כעבור כמה ימי מצור הערימו והיסוו עצמם לחיילים פולנים בהנינם את דגלי פולין וכיסו כל המון העם של מדינת פולין ששנאת ישראל בוערת בהם וציוו שיקראו להיהודים שיפתחו דלתות המבצר מפני שהם באו לעזור להם לערוך מלחמה נגד הקאזאקן וכיחד נביא עצה ותבונה לדעת דרכי המלחמה נגדם.

ביום הרביעי כ' לחודש סיון פתחו להם שומרי העיר את שעריה, בסוברם שהם חיילים הבאים להגן על העיר, מיד עם כניסתם החלו לפרוע באכזריות, להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן, וכמעשיהם בראשונה כך מעשיהם שמה וגם המון עם של העיר נעמיראוו שבלבם היתה טמונה שנאה עמוקה לישראל נגשו עם הגייסות ובידם חללי חרב, ומיני כלי זין וסתרם אנבים גדולים, וגם מקלות של ברזל, והתחילו להכות מימינה לשמאלה כל מי שמצאו הרגו באין מנום מפניהם, היהודים נשאו במבצר ללא סיוע ועזר חסרי אונים ועלילים השוודים שרוצחים את כל הבא בידם, בזו שלל ומלקוח עינו בנות ישראל ביסורים קשים ומרים.

מאחורי המבצר היתה נהר, שרבים נסו לשמה וקפצו לתוך הים והרגו את עצמם, מפני ספיקותם אם יעמדו בנסיונות המרים, אורו עוז וקפצו לתוך המים והרוצחים לא עזבו לעשותם והלכו ושחו אחריהם ובתוך המים הרגו וזרקו עליהם כלי זין וירי בהם כדי להמית אותם, עד שמימי הנהר נתאדמו מדם ישראל שבו הי"ד, ולא היה אחד מכל העיר שהמירו דתם ולא עמד בנסיון, והיה כששת אלפים איש ביחד עם ת"ח מפורסמים וקדושים מפורסמים.

גם הגה"ק רבי יחיאל מיכל מנעמיראוו זצ"ל הפיל את עצמו לתוך הנהר אבל אחד מהרשעים רדף אחריו וחטפו בתוך המים והתחיל הגאון לבקש על עצמו שניינו בחיים תמורת אשר יגלה לו כל האצרות כסף וזהב שיש לו בביתו, וכן היה שהלך אחריו עד ביתו ושם גילה לו אוצרותיו הטמונים והשאירו בחיים.

דעם קינה פון דעם ש"ך ברענגט ער אים אראפ, זעהט זיך אויס אז ער איז געווען א אדם גדול מאוד, ס'איז דא א ספר פון רבי מיכל נעמירובער.⁷

למחרתו הלכו הקאזאקן מבית לבית אולי נמלט אחד מבני ישראל מידיהם, הצדיק הנ"ל באין בידו שום פודה ומציל בידע שאין מי שיהיה על נפשו בהשאריו בודד בלי עודד, הניס לבית החיים כדי שבאם יהרג באותה מקום יבוא לכה"פ לקבר ישראל. בדרך להימלט נפשו מצא אותו גוי אחד מהקאזאקן וברח אחריו ובידו חתיכות עץ עבה והכו על נפשו הטהור עד שנה נפשו ואתפריד מעלמא הדין לעלמא דכולו טוב.

וכה כותב בדם לבבו הגה"ק רבי נתן נטע הנובר הי"ד שהעלה עלי כתובים וזכרון תקופה נוראה זו בספרו "יון מצולה" (הוא עצמו ג"כ נהרג עקה"ש בכ' תמוז תמ"ג): "בשבת שקודם הגזירה דרש "ראש הישיבה" רבינו יחיאל מיכל לפני בני הקהילה "וזהוהיר את העם, שבאם יבוא השונא חלילה, שיקדשו שם שמים ולא ימירו דתם", לאחר שנכנסו הקאזאקן וגם הוא עשה כן וקפץ לתוך המים, "תפסו יון אחד, ורצה להרגו, ובקש הגאון ממנו שלא יהרגו ויתן לו כסף וזהב לרוב, ושמע לו היון והולכו לביתו אל המקום אשר כספו וזהבו טמון שם, ופטרו זה הקאזאק והניחו בחיים, והלך הגאון משם עם אמו ויחבאו שם בבית אחד כל הלילה עד אור הבקר, ולמחר ביום כ"ב סיון, היו מחפשים גם כן בבתי שמא נחבא שם איזה יהודי, וברח הגאון משם עם אמו לבית החיים, כדי שאם יהרגו יהיו על ביה"ח ויבואו לקבורה, ויהי כאשר הגיע סמוך לביה"ח רץ אחריו יון אחד מאנשי העיר, והוא תופר מנעלים ומקלו בידו והכה להגאון במקולו ופצעו, וביקשה ממנו אמו של הגאון שיהרג אותה תחת בנה ולא אבה לשמוע לה והרג מתחילה את הגאון ואח"כ את אמו השם יקום דמם".

ספר שברי לוחות, מיוסד "על קצת פרשיות התורה וביאר על האל תקרא שבגמרא", הובא לדפוס ע"י בן אחיו בשנת ת"מ, וכתב המו"ל בהקדמתו כי "בעת הגזירה בא הספר לידי איש אחד ומעל בו וגנב וכיחש וחתך ממנו לערך ק"ן דפים עיקר החכמה, ולא הניח כי אם מעט מזעיר פרפראות לחכמה".

בספר החדש "אוצרות ישמח משה" (מכתב עט) נעתק לשונו של הגה"ק משינאווא ז"ל (בהסכמתו על ספר כבוד חכמים) שכתב בתו"ד "שמעתי מח"י הרה"ק מ' משה טייטלבוים ז"ל שיש ספר מגדול אחד על כל האל תקרי שבש"ס, ומצינים שם שכפי הנראה כונת היש"מ לספר הנ"ל של רבי יחיאל מנעמירוב, ומצינים עוד שלפי סדר היחוס של מרן היש"מ הנדפס בכמה מקומות, הי' דודו של מרן היש"מ, בהיותו אחיו של הג"ר אלעזר מולאטשוב, חו"י של הג"ר שמואל לאפשנער זקינו של רבינו, עיי"ש.

הספר נדפס עה"פ בעיר ווייצען בשנת תרע"ג ע"י הר"ר שלמה ברוך שמאלהוויצן ז"ל תלמיד הקדי"ט, ולפלא להביא לשונו של הגה"צ מלאפאש זצ"ל בהסכמתו שם "למורת רוחי לא אוכל למלאות מבוקשו לבוא בהסכמה, כי נסיתי זה פעמים להעריך דברי כאשר נאה לספר קדוש כמותו ולא עלתה בידי, אמרתי אולי אין זה כבודו של אותו קדוש אשר אהיה כשר המסכים או מליץ על דברי קדוש ה' מכובד, וסימנא מילתא הוא כאשר מקובל בידי מאת קדוש אחד נ"ע, על כן הנחתי עמי מידי, וכשם שאקבל שכר על הדרישה אקבל על הפרישה, כי אולי נכון הדבר כן כי מי יגש אל הקדוש, ואתו הסליחה".

אסאך גדולי ישראל זענען גע'הרג'עט געווארן, דעמאלטס איז אויך נהרג געווארן רבי שמשון אויסטראפאלער.⁸

מ'זאגט נאך אז דער בעלזער רב (הגה"ק המהרי"ד ז"ל) האט געזאגט - און מ'האט מודיע געווען אויב

גם הרה"ק ר' שמשון מאוסטראפאליע שהיה גאון וקדוש הרגו הרוצחים באותו עת, מן השמים גילו לו שיש בו ניצוץ מנשמתו של משיח בן יוסף, וסופו שיהרג על קדושו שמו יתברך, ואכן הזכיר הרבה בכתביו ענין מיתת רבי עקיבא על קדושו ה' כי רבי עקיבא היה נשמת משיח בן יוסף, ורמז הרבה את אשר יקרה בתקופתו, כי בעיניו הבדלחות ראה את הנוהג בגזירות חמלניצקי ימ"ש בשנת ת"ח ות"ט, וכן בזמן החורף מקודם רמז הרבה בכתביו אודות זמן הקיץ הקרב ובא.

ביום המר והנמנה יום ג' לחודש אב, נכנסו הרשעים ימ"ש לתוך עירו של הרה"ק רבי שמשון מאוסטראפאלי זי"ע, וזכה יש ב' דיעות באיזה עיר נהרג, הגאון בעל יון המצולה העיד שנהרג יחד עם קדושי העיר פולנאה כי שם שהה באותה העת, ויש אומרים שנשאר בעירו אוסטראפאלי, ושם נהרג עקד"ה, כל היהודים התאספו כאיש אחד בבית המדרש לבושים בתכריכים, ושפכו ליבם בתפילות ותחנונים לפני הקב"ה שיציל אותם מידי הרשעים הארורים, הרשעים נכנסו בבית המדרש ודרשו תיפך מכל המון העם ורובם רבי שמשון בראשם שייסכמו להמיר דתם ה"ו ואז נתתן להם נפשם לשלל, ואם לא אחת דתם לההרג, אולם ישראל קדושים מסרו נפשם על קדושת ה' בגבורה, והכריזו בקול גדול שלא ימירו את כבודם, ובחרים למות מתוך יסורים נאמנים לה' ולתורתו ולא להמיר את דתם ח"ו, ומיד התחילו הרשעים לשפוך את חמתם על היהודים והרגו עם רב, ואת רבי שמשון הרגו באכזריות נוראה, וכאשר סיפר הגאון המקובל ר' ישעי' אשר זעליג מרגליות זצ"ל בשם רבו הגה"ק מבראניב זצ"ל שרבי שמשון היה באותה שעה מעוטר בטלית ותפילין דבוק ברעיונותיו הטהורות והקדושות, הרשעים נטלו ענף עץ דק וחד וזכה דקרו את גופו הטהור מומטה למעלה, ואולם רבי שמשון ברוך דבקו לא חלי ולא הרגיש ביסוריו ומכאוביו כלל, עד שהגיע הענף לראשו ופגע במוחו הקדוש, אז יצאה נשמתו הטהורה בדבקות ויחודים עליזים, וסיבת פירוד נשמתו מגופו לא היתה על ידי הריגתו ופעולות הרשעים, כי אם מתוך דבקות מחשבתו הטהורה בהקב"ה, יחד עמו נהרג בנו ר' שמואל.

ועי' בשם הגדולים להחיד"א ז"ל (אות ש') וז"ל: מהר"ר שמשון מאוסטראפאלי הוא הקדוש חיבר כמה חבורים בקבלה כמו שהזכיר הוא ז"ל בהקדמתו לספרו דן ידיו. והיה לו מגיד. והיה בזמן הג'מ' יהושע מקראקא הרב פני יהושע שו"ת כמו שתראה בלקוטים שבספר הנוכח. ובעה"ר נהרג בשנת ת"ח בעמדו בבכ"נ מעוטף בציצית ותפילין.

ועי' בספר דרך עין החיים להרמח"ל ז"ל, וז"ל: הנה ממאמרים אלו תבין ותשכיל בשכלך הוה, כי אין תרופה למכתנו כי אם בעסק התורה, כי אין לך דבר המחליש כח הסיטרא אחרא כי אם עסק התורה, כמו שהוגד לנו, שבימי המנוח החסיד המקובל הגדול הרב רבי שמשון אסטרפאלי, כשהיתה הגזירה, רחמנא ליעלן, בשנת ת"ח, השביע הרב הנוכח למעלה ושאל אותה: על מה ולמה את מקטרגת על עמנו בני ישראל יותר מכל האומות, והשיבה לו: יתבטלו מכם שלושה דברים אלו ואחזור מקטרגי, ואלו הם: שבת, ומילה, ותורה. מיד השיב לה הרב הנוכח למעלה, יאבדו הם כהנה וכהנה - ואל תתבטל אות אחת מתורתנו הקדושה, חלילה.

דריי גדולי ישראל וועלן אוועק גיין פונעם עולם (לכפר על בני ישראל), וועט זיך די גזירה אפשטעלן,⁹ און דער ש"ך איז געווען איינער פון די וואס האבן געקענט אפשטעלן די גזירה, און מ'האט פאר אים פארגעשטעלט אז ער זאל זיין דער דריטער, האט ער געזאגט אז ער קען עס נישט אננעמען, ווייל ער האט געוואלט ענדיגן דעם ש"ך אויף חושן משפט, מומילא מוז ער קודם ענדיגן דעם חיבור - דעמאלטס איז הקדוש רבי שמשון אסתרפאלער אומגעקומען אויף קידוש השם - דער בעלזער רב האט דערציילט די מעשה, האט ער געזאגט 'דער ש"ך איז גערעכט געווען, ווי אזוי וואלט כלל ישראל אויסגעזעהן אן דעם ספר ש"ך אויף חושן משפט'.¹⁰

דער ש"ך האט געמאכט זיין חיבור אויף יורה דעה ווען ער איז געווען גאנץ יונג, ער האט אינגאנצן געלעבט עטליכע אין פערציג יאר,¹¹ און אויף יורה דעה האט ער געמאכט זיין חיבור ווען ער איז אלט געווען אכצן יאר.¹²

דעמאלטס איז די ש"ך איז אנטלאפן פון ווילנא ביז קיין העלישוי, א שטאט אין טשעכיי, און ער האט דארט אויסגעלעבט זיינע יארן, אפילו היינט צוטאגס איז א מרחק רב פון ווילנא ביז קיין העלישוי.

דער סוף איז געווען אז נאך די צוויי יאר האט פוילן געשיקט מלחמה האלטן און אונטער דרוקן דעם אויפשטאנד, דעמאלטס האבן זיי צוריק באקומען דאס הערשאפט אין אוקריינע. און אזוי איז אפגעשטופט געווארן די גזירות און די מהומות מיט נאך הונדערט צוואנציג יאר.

ארום הונדערט צוואנציג יאר שפעטער, אין יאר תקכ"ה, איז נאכאמאל פארגעקומען הריגות אין אוקראינע, דאס איז געווען אן השלמה צו די צרות פון ת"ח ות"ט,¹³ פון ווען דער בעל שם

ספרו בזה"ל: לא נתתי שינה ותנומה לעפעי שנים רבות, עד אשר הוצאתי מכח אל הפועל מחשבתי וביררתי הכל בכף מאזניים, וחזרתי על כל צדדים וצדי צדדים לא פעם ושנים, כי אם מאה פעמים ואחד וכו', עיי"ש עוד לשונו הק' והנפלא.

בשנת תקכ"ח חזרו ונישנו באוקריינא השחיטות משנות ת"ח ות"ט, ההיידאמקעס וגורדי קוזאקס אוקרייאנים בפיקודם של הצורר גאנטיע ימ"ש הסתערו על קהילות ישראל באוקראינא ובוואהלין והשמדו בלי רחם כמו שעשה לפני מאה ועשרים שנה הצורר כעמילניצקי ימ"ש, מאות בתי כנסת נשרפו וחוללו, אלפי ספרי תורה נקרו, ועל פי עדותו של הרה"ק רבי ישראל חריף מסטאנוב זיע"א מתלמידי הבעש"ט בספרו תפארת ישראל (פר בחוקות) ... נהרגו אלפים ורבות יהודים כמעט כי חדל לספור, ערך קרוב מאה אלפים, כמה עיירות וכמה כפרים לערך חמישים פרסאות אורך, ועשרים רוחב, בשדות בעירות וביערות, היואנום כי יסופר אי אפשר להעלות על הכתב...

והנה שנת תקכ"ח שהיו בין תלמידי בעש"ט זי"ע שאמרו שהיו עת פקידה, וציפו שתהיה שנת גאולה, אמנם הביאה כליון והריגה להרבה קהילות קדושות בישראל, והתקופה הזאת ידוע בספרים בשם 'גזירות גונטא', שאז מרדו הקאזאקן במלכות פוילן,

וזה לשון קדשו הנורא של בעל השער המלך (שער ג' ל"ז בתמו) וזלש"ק: "הנה בצרה גדולה אנחנו בעתים הללו אשר דמנו נשפך כמים קול דמי אחינו צועקים ההרג הרב שהיה במדינת אוקראינא בשנת שהרג"ך, וביותר בק"ק אומאן, היואנום כי יסופר מה שעשו שם הפוחזים, והיה להם על דקר נעוץ כמה ילדים פרחי שושנים, והיה שם מעיין ובור עמוק מאוד, ולקחו הפוחזים ילדי עברים יונקי שדיים והשליכו אותם הבורה, עד שנתמלאה מחוליותיהם ואבריהם, ועלתה צעקתם מתוהם ארעא עד רום רקיעא, ואלפי נפשות הקדושים נהרגו במיתות חמורות, אוי לעיניים שכך ראו ולשמע און דאבה נפשנו, על אלה אנו בוכים יומם ולילה ארץ אל תכסי דמם...

ואז היתה כידוע 'הבריחה הגדולה' מאוקריינא, דהיינו שרוב היהודים ברחו משם, וצדיקי הדור ובראשם הרה"ק מקאריין והרה"ק רבי אהרן הגדול מקארלין ניסו בכל כוחם למנוע מלברוח.

הקדוש איז נסתלק געווארן, האט פוילן אנגעהויבן צו ווערן קלענער און קלענער. ס'האט אנגעהויבן איינגיין, די ארומיגע מדינות האבן אנגעהויבן אראפנעמען שטיקער פון פוילן, דייטשלאנד פון איין זייט, רוסלאנד פון די צווייטע זייט, און עסטרייך פון די דריטע זייט, די דריי זענען געווען שכנים פון פוילן און זיי האבן צוגענומען פון פוילן, יעדער האט געכאפט שטיקער, רוסלאנד איז געקומען פון איין זייט, און צוגענומען אוקריינא, און ווארשא - די געגנט ווארשא האט באלאנגט פאר רוסלאנד ביז צו די ערשטע קריג, נאר נאך די ערשטע קריג האט עס באלאנגט פאר פוילן - דייטשלאנד האט גענומען איין חלק פון פוילן, פוילנא די געגנט, און עסטרייך האט גענומען גאליציע ביז בראד, די געגנט טשערנאוויטץ, בעלזא און לעמבערג, לעמבערג איז א דייטשער נאמען, אויף אוקרייניש הייסט עס לבוב, דעמאלטס איז געווארן אינגאנצן אויס פוילן, פון שנת תקל"ג פון יענע יארן איז עס אזוי געווען.

דאס האט אזוי אנגעהאלטן ביז צום ערשטן וועלטס קריג, וואס דעמאלט איז פוילן צוריק געווארן א לאנד, נאך די ערשטע וועלטס קריג, האט מען אראפ געווארפן דעם צאר, דער עסטרייכער קייסער איז אראפגעפאלן, און דער דייטשער קייסער איז אויך געפאלן, איז געווארן אסאך מלוכות, ס'איז געווארן פוילן און נאך.¹⁴

עכ"פ אין יענע יארן איז געווען גרויסע הריגות רח"ל, פאר רבי פנחס'ל קאריצער האט זייער געאארט, ער האט געזאגט אז ס'לאזט אים נישט שלאפן, דער רוס איז אריינגעקומען אין אוקריינא, ער האט עס כובש געווען, מ'פלעגט אים אנרופן

מקובל בין חסידי פולין שהגסיד טשערטראסקי הגיע אל המגיד הק' מקאנאין ז"ל ובכה והתחנן אליו שיגלה לו מתי מדינת פולין יקום לתחיה, ויהיה לו כבר מלוכה בפני עצמה, והמגיד השיב לו שזמנה שנה אחר הסתלקותו יקום מדינת פולין לממלכה בפני עצמה, אך היא תימשך רק שלש שמיטות, ואח"כ שוב יחברר מלכותה.

ואכן כדבריו ממש כן היה, כי הרה"ק נסתלק בערב סוכות תקע"ה, ובשנת תרע"ה (לפס 15) פרצה מלחמת העולם הראשונה, שזמנה נגרם שפולין הקימה אח"כ ממשלה בפני עצמה (ב-18 לפס), והממשלה החזיקה כוחה ומלכותה עד שנת ת"ש (38 לפס) שבערב סוכות [שהיא יום היא"צ של המגיד] כבשו הרשעים הנאצים את ווארשא העיר הבירה, ונמצא שדברי המגיד הק' נתקיימו במילואה שכ"א שנה היה מלכות פולין בעצמאותה, ולאחמ"כ נכבשה.

[אגב, ידוע שמדינת פולין מרדה שלש פעמים להוריד מעליה השלטונות המסוכות ששלטו עליה, והמרדות הושקטו בכה גדול, ולכן נתחלקה שלש פעמים בין שכנותיה, הראשון היה בשנת תקנ"ה, השני היה בשנת תקצ"א, והשלישי בשנת תרכ"ג].

המגיד גילה להנה"ק רבי שמשון מאוסטראפול זי"ע שנתעורר קיטרוג גדול על ישראל באותה העת, וגזירות נוראות עשויות לבוא על ישראל, וכאשר נוכח לראות כי כלתה הרעה לבוא, רצה לפעול שיקבלו עליהם מגדולי ישראל למות על קידוש ה', ומיתתו תכפר על בני ישראל, ושלח לבקש מאת הנה"ק רבי יחיאל מיכל מעמירוב ועוד א' מגדולי הדור שיצטרפו אליו, ר' יחיאל מיכל הסכים להצטרף ואכן נהרג עקד"ה ביום כ"ב סיון ת"ח, ואולם השלישי לא הסכים וטעמו ונימוקו היה שתקוותו איתנה שיוכלו לבטל הדינים בכח התפילה, ועל ידי זה לא הצליח לבטל את הגזירה לגמרי, אבל במיתת הני תרי צנתרי דדהבא הצליחו לפעול שלא תשלט ידם של הרשעים בכל ישראל, ואף כי אמנם נהרגו רבים וטובים ונחרבו ערים ומדינות, מכל מקום הרבה קהילות ניצלו והרבה גדולי ישראל נמלטו והם החזירו עטרה ליושנה ולא אבדה שארית ישראל.

כע"ז סיפר מרן בריה"ק בעל דברי יואל זי"ע פ"א בסעודת ברית מילה ששמע סיפור אשר נתגלה להש"ך מן השמים כי באם יסכימו שלשה צדיקים עמודי העולם להעדר מן העולם או תיבטל הגזירות, ושני צדיקים הסכימו והש"ך לא הסכים כי עדיין לא נגמר חיבורו, ושאל את הרה"ק השר שלום מבבלוא זי"ע היתכן שלא הסכים הש"ך להיות קרבן עבור כלל ישראל, וזנה הרה"ק מבבלוא כי באם לא יהיה הספר ש"ך בעולם אזי בלא"ה לא הי' קיום לעולם, כי תורתו מאירת עיני כל ישראל, כי הם חיינו ואורך ימינו (וכספיים רבינו לספר עובדא זי' חוסף שאינו יודע מקור מוסכם לאמיתת המעשה אבל שמע לספר כן).

רבינו הש"ך נולד בשנת ה' שפ"ב, בשנת הטבח הנורא עזב את מקום מגוריו ווילנא ונדד עד ללובלין ומשם המשיך לילך ממקום למקום עד שהגיע לדרעזניץ ושם נתקבל לרב, ואח"כ נתערב בכתר הרבנות דעיר העלישוי, ארבעם ואחת שנה היו ימי חייו, נסתלק ביום א' אדר א' שנת תכ"ג, ושם מנו"ב.

את ספרו הראשון על יורה דעה הדפיס בהיותו בן כ"ד שנים, והתחיל כמה שנים קודם לכן כמו שכתב בהקדמת

דעם רוסישן בער, איז דער צאר געווארן דער מושל.¹⁵

רבי נחמן ברסלבער האט געהייסן מיזאל אים לייגן אין אומאן, ווייל מ'האט דעמאלטס גע'הרג'עט דארטן ארום דרייסיג טויזנט אידן – אומאן איז דאך אויך אוקריינא – האט ער געהייסן מיזאל אים לייגן נעבן די מאסן קבר פון די דרייסיג טויזנט אידן.¹⁶

15

הרה"ק רבי פנחס מקאריין זיע"א צפה ברוח קדשו על הגזירה המשמשת ובאה וכדומא בס' אמרי פנחס (עמ' ר"ג) וקודם שנכנסה האומה הידועה רוסיא במדינת פולין, ראה הוא ז"ל שהיא צרה גדולה, ואמר הרה"ק, שלא הרגיש "במדינה אדם שיש לו כח למנוע את הדבר", וכלשונו: איך האב ניט געפילט אזוינע פלייצעס, רק רבי נחמן האראדענקער שהיה מחזיק אותו לגדול מאד, אך רבי נחמן היה מכין עצמו לסכסוך לארץ ישראל, וכל זמן היה רבי נחמן במדינה לא עברה האומה הנ"ל רוסיא נהר דיענפער, אף ששלחו כמה פעמים למדינת פולין, לא יכלו לכנס, וביום שעבר רבי נחמן נהר דיענפער, עברו הם הרוסען את נהר הדיענפער, ובשנת תקנ"ב חילקו את פולין.

ועיין בס' קדוש ישראל (פ"ו) שהרה"ק רבי פנחס מקאריין ז"ל אמר: לרוסיא אין שר במרום, כי הם רק התלקטות של קליפות. ופעם אחת אירע שחיילים רוסים עברו בעירו ולא רצה להתפלל עד שעזבו הללו את העיר. [וראה בכתבי רמ"מ (אות התצ"ה) בשם הרה"ק מקאברין זיע"א שאמר בשם הרה"ק מרזישין ז"ל שמעת שהרוסן הגיעו למדינתו מתעכבים התפילות מלעות].

ועיין בס' מאמר מרדכי (ח"ב) שהרה"ק רבי פנחס מקאריין ז"ל מימיו לא החזיק בידו מטבע של מלכות רוסיא, ודבר זה היה אחת מההלשות והמסירות על נכדיו הקדושים האחים מסלאווטא, עיי"ש.

ועיין בס' אמרי פנחס שהוא פעל להעביר מלכות זו מהעולם, ואמר על האומה הידועה ששום אדם לא דרך "האט ניט אריינגיטערעטן" בטומאה זו, ואם אדם היה דורך בטומאה זו כמזוי היה נטבע (שם עמ' רכ"ו אות צ"ו). ואמר "על האומה הידועה שהם עכברים" (שם אות צ"ה).

ובפסח האחרון לפני פטירתו אמר הרה"ק מקאריין זיע"א "מי יתן שאחיה עוד ב' שנים, ואם היית חי עוד ב' שנים היית מכלה אומה הנ"ל רוסיה" (שם אות צ"ו) כי נסתלק ביום י' אלול תקנ"א בהיותו שפוטיווקא בדרכו לארץ הקודש, ואכן מיד לאחר כך בשנת תקנ"ב התקיימה חלוקת פולין השנייה.

כן הרה"ק מקאליסק זיע"א כתב במכתבו להרה"ק בעל התניא והשו"ע זיע"א... ובפרט במדינת היום רוסיה שמאמינים השקר בתנועת האמת, ומורי הרה"ק ג"כ רוח ה' דיבר בו שכתב לאנ"ש במדינתו שיהרו מאד שלא יתערבו בגוים ואל ילמדו לשונם לשון שקר.

16

עיין בס' חיי מוהר"ן (דף כ"ו) שהרה"ק רבי נחמן מברסלב זיע"א עזב בשנת תק"ע את העיר ברסלב, והשתקע באומאן, וזאת עקב רצונו להיטמן בין הקדושים שנהרגו בגזירת גאנצע שנקברו בבית העלמין הישן בעיר, והפליג מאד בשבח הבית החיים של אומאן, כי מונחים שם כמה קדושים אלפים ורבבות, כי שם היתה ההריגה הגדולה בעת הבריחה שנהרגו שם אלפים ורבבות נפשות קדושים מישראל, והיה שם קידוש השם הרבה מאד, וכמה פעמים אמר בפירוש

אידן פארן קיין אומאן, כ'ווייס נישט צי א כהן מעג דארט ארום פארן, מ'האט דארט גע'הרג'עט אזויפיל אידן.¹⁷

די היסטאריע פון כלל ישראל אין אוקריינא איז אנגעזאפט מיט אידיש בלוט וואס האט זיך געמאסן ווי וואסער בראש כל חוצות, יעדעס ווינקל פון אוקריינא איז ליידער דורכגעוויקט מיט בלוט.¹⁸

לפני, ולפני עוד כמה אנשים שטוב לפניו לשכב שם מחמת שהיה שם קידוש השם הרבה מאד.

17

כן מובא בספרי קורות הימים בשם פנקס הקהילה באומאן, ורשמו שההריגה הגדולה היתה באומאן שבה "בא מספר ההרוגים ערך שלושים אלף נפשות מישראל", גם כן לאחר שהתרכזו בעיר אלפי אנשים שברחו מהערים ומהעיירות שבסביבה, כי כשהגיעה השמועה על מעשי הרצח ברחו אלפים מן היהודים ומן האצילים הפולנים, וביקשו מקלט בעיר הבצורה אומן העיר העשירה ביותר בכל נחלת השר פאטאצקי מקיעו, הפולנים והיהודים השתתפו ביריות להיידאמאקעס שצרו על העיר, העיר נלכדה ומספר גדול של יהודים שנתאספו בבית הכנסת כדי לעמוד על נפשם נהרגו בחרב.

18

ונעתיק כאן בענין זה מתוך דברות קודש של כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א אודות מצב המלחמה במדינת אוקריינא אשר השמיע באסיפה כללית לאנ"ש בעיר מאנסי יום ב' פרשת ויקרא שנת תשפ"ב לפ"ק:

יעדער האלט מיט די נייעס, ס'האט אויסגעבראכן א קריג צווישן רוסלאנד מיט אוקריינא, באמת איז דאס סתם נייעס, וועלטליכע נייעס, ועל המדינות בו יאמר איזו לחרב ואיזו לשלום, ס'זאלט אונז געווען א קנאפע נפקא מינה ווען ס'שלאגן זיך די צוויי אומות.

אבער כלל ישראל האט באמת א לאנגן חשבון מיט ביידע אומות, ביידע אומות האבן זייער שווארצע היסטאריע מיט כלל ישראל, ביידע! דער רוסישער צאר האט גוזר געווען גזירות רעות אויף אידישע קינדער, במשך לאנגע יארן, און דערנאך די קליפה פון קאמיניזם, ווען יעדן ערליכן איד האט מען פארשיקט קיין סיביר, אדער האט מען אים געגעבן צו קאסטן א קויל ר"ל אויפן ארגסטן אופן, דאס איז דער חשבון מיט מדינת רוסלאנד.

אויך מיט מדינת אוקריינא איז דא זייער א לאנגן חשבון, אנגעהויבן פון שנת ת"ח ות"ט, און דערנאך שפעטער בעפאר די ערשטע וועלט קריג - ס'איז נישט אזוי באקאנט, מדאדף דערציילן אביסל היסטאריע.

פאר די ערשטע וועלט קריג איז געווען דער רוסישער צאר קייזער, ער האט מושל געווען סיי אויף רוסלאנד און סיי אויף אוקריינא, מען האט שוין דעמאלטס געבונטעוועט אנטקעגן דעם צאר, האט ער שפך חמתו אויפן אידישן פאלק. מען האט גע'הרג'עט און געשלאגן אידן, ס'איז געווען פאגראמען אין כמה כמה אידישע שטעט, דאס איז נאך געווען פאר די ערשטע וועלט קריג.

כ'האב געהערט פון טאטן ז"ל ער האט אמאל געזאגט, אז דעמאלטס זענען פון רוסלאנד אנטלאפן קיין אמעריקא א מיליאן אידן פליטים, אמעריקע האט דעמאלטס געהאט אפענע גרעניצן, יעדער האט געקענט קומען קיין אמעריקא ווער ס'האט געוואלט, ס'זענען געקומען מחנות מיט מחנות אידן.

ביי די תקופה פון די ערשטע וועלט'ס מלחמה איז געווען נאך א קבוצה פון רשעים וואס האבן זיך גערופן "פעטראלעס" אויפן נאמען פון זייער הויפט דער רשע פאטרולע שר".

כ'האב געהערט פון טאטן ז"ל אז אמעריקא האט דעמאלטס געעפנט אירע טויערן און זיי האבן אריין געלאזט פליטים, ווער ס'האט געוואלט האט געקענט קומען קיין אמעריקא, און ס'איז טאקע געפארן דעמאלטס קיין אמעריקא ארום א מיליאן מענטשן, צווישן זיי אסאך אידן שומרי תורה ומצוות.

דעמאלטס ווען דייטשלאנד איז אריין געגאנגען קיין רוסלאנד האבן זיי אויסגע'הרג'ט און אויסגע'שחט'ן אסאך מענטשן און ליידער אויך אסאך אידישע נפשות וואס זענען געפאלן א קרבן אין די מלחמה, מ'האט געזאגט אז מ'האט דעמאלטס אויסגע'הרג'עט ארום א מיליאן אידן.

אין אוקריינא איז דא א שטאט "וויניצע", די וועלט פארציילט אז דער בעש"ט הק' האט קיינמאל נישט געוואלט נעכטיגן אין די שטאט, און איינמאל האט זיך דער בעל שם הקדוש אויסגעדרוקט און געזאגט: "דער ס"מ שטייט מיט איין פיס אין וויניצא".

ווען דייטשלאנד איז אריין אין אוקריינא איז זייער הויפטקוואטיר געווען אין די שטאט "וויניצע", דעמאלטס האט מען פארשטאנען די הייליגע כוונה פונעם בעל שם טוב הקדוש וואס האט דאס שוין מרגיש געווען אסאך יארן בעפאר.

וְיָשָׁבְתִי בְּבֵיתִי
וְיָשָׁבְתִי בְּבֵיתִי
וְיָשָׁבְתִי בְּבֵיתִי
וְיָשָׁבְתִי בְּבֵיתִי
וְיָשָׁבְתִי בְּבֵיתִי

כִּי יָשָׁבְתִי בְּבֵיתִי
וְיָשָׁבְתִי בְּבֵיתִי
וְיָשָׁבְתִי בְּבֵיתִי
וְיָשָׁבְתִי בְּבֵיתִי
וְיָשָׁבְתִי בְּבֵיתִי

דארט אין רוסלאנד איז געווען א ווארט: "שלאג דעם איד און ראטעווע רוסלאנד"!

און אזוי איז געווען אין אוקריינא, ס'איז געווען א גרויסער רשע ער האט געהייסן "פאטרולע" יצח שמו, ער האט אנגעפירט מיט די פאגראמען אין אוקריינא באופן נורא ואיום.